

Helmuta Boeseho, vydaná v Berlíně roku 1973. Edice je ve světě uznávána a široce využívána, je však známo, že dílo zůstalo torzem: po Boeseho studii o tradici TC (1969) vyšel pouze svazek s edicí založenou na kolaci ne přesně známého počtu rukopisů, bez kritického aparátu. K přetisku edice u nás byl nutný souhlas dědiců editora (Boese, pracovník rukopisného oddělení Státní knihovny v Berlíně, žil v letech 1916–2001). H. Šedinová postupovala utilitární cestou nejmenšího odporu a vydala text připravený na základě jednoho rukopisu (Praha, NK XIV A 15). Proč jednoho? A proč právě tohoto? Odpověď na tyto otázky nedává. Je to proto, že tento rukopis je ze tří pražských iluminovaných opisů (ze dvou z nichž sestavila i obrazovou přílohu) nejčitelnější a přístupný on-line na www.memoria.cz? Nebylo by právě pro tuto jeho dostupnost lépe zveřejnit text jiný, méně dosažitelný, a jeho volbu ovšem zdůvodnit? Výsledná edice je dobrá, o čemž svědčí fakt, že se příliš neliší od Boeseho textu (elegantní řešení čtení jednoho místa navrhuje Šedinová v TC 6,56 na s. 172 a 300 a přidává i několik dalších emendací, jinak jde vesměs o rozdíly ve skripturách jmen monster, např. *abydes* x *abides*, drobné změny ve slovosledu, např. *certius credas* x *credas certius*, a několik záměn ind. a konj. sloves; ve všech ostatních závažnějších případech dostalo přednost čtení Boeseho edice). Myslím si, že Šedinové práce spíše obešla copyright, splnila ovšem pragmatický cíl ediční řady, tj. zpřístupnit českému čtenáři základní evropský středolatinický pramen v relativně spolehlivé edici, k níž dohledala též řadu testimonií (Boese v textu kurzívně vyznačil pouze přímé biblické citáty, na něž byl odborník). To má jistě dobrý zvuk a nechci tím říct, že je to špatný postup. Jen upozorňuji, že vědecky přínosnější by byly jiné metody ediční práce. Obecně jde o to, zda je cílem zprostředkovávat českým čtenářům vědomosti známé ve světě, či máme ambice a vnímáme jako potřebnější a vědecky přínosnější zprostředkovávat světu nové vědomosti od nás. Nezpracovaných neiluminovaných rukopisů TC v našich knihovnách je totiž nejméně dalších 20, na což upozorňuji v edici PŽ (s. 48). Myslím si, že šance udělat edici náročnější cestou zůstala v tomto případě nevyužita, a tudíž i původních výsledků je bohužel méně. Zmapováním naší rukopisné tradice (včetně rukopisu z Valenciennes, který Šedinová zajímavě charakterizuje na s. 87–95) by se editorčina práce stala dobrou paralelou k Boeseho edici a byla by jistě příspěvkem na srovnatelné mezinárodní úrovni. Téma TC v rukopisech české provenience tak stále čeká na svého zpracovatele.

Že úsilí vynakládané na práci s rukopisy rozhodně výsledky přináší, o tom svědčí jediný přídavek, kterým se vydávaný rukopis XIV A 15 liší od Boeseho edice. Je na konci 60. Tomášova hesla *zifius* (s. 177–179) a mluví se v něm o nestvůře se silnou kůží, která upadá do tak hlubokého spánku, že jí lidé mohou bez obav stáhnout z těla kůži, která jim pak slouží jako řemeny. Také PŽ měl při psaní hesla *zifio* evidentně k ruce pramen s obdobným dodatkem, když píše: „Tato ryba má tak silnou kůži, že ji plavci užívají namísto lan, a když se promaže, je měkká jako hadříček.“ A to není vše: podíváme-li se do Klaretova *Glosáře* (451), najdeme dvojici „*ziphius sptaw*“. Bohumil Ryba (*K nejstarším latinsko-českým slovníkům*, Listy filologické 69, 1942, s. 127) staročeský výraz emendoval na *spáč*, tedy ve shodě s vlastností známou právě jen z dodatku českého rukopisu. Uvažují-li o Židkově textu jako o zpracování pramene, z něhož vycházel sto let předtím i Klaret, tato drobnost dostává svůj význam. Šedinová na s. 306 píše: „Pramen, z něhož Tomáš čerpal pro zbývající popis, je neznámý (druhý odstavec se nenachází ani v Boeseho edici).“ Myslím, že se tu nejspíš už vůbec nejedná o Tomáše, ale o některého z jeho mladších opisovačů. Nemáme-li ovšem přečteny přinejmenším opisy TC naší oblasti, těžko zatím zodpovíme otázky s tím spojené.

ALENA HADRAVOVÁ

Brněnské berní rejstříky z přelomu 14. a 15. století, edd. Kateřina URBÁNKOVÁ – Veronika WIHODOVÁ, Matice moravská, Brno 2008 (= *Prameny dějin moravských* 15) 920 s., ISBN 978-80-86488-51-6

Prameny vzniklé jako podklady pro výběr městské sbírky jsou jedněmi z mála dochovaných písemností, které i přes jisté problematické rysy umožňují získat základní informace o velké části obyvatel středověkých měst, resp. poskytují podklady pro částečnou kvantifikaci vybraných jevů. Bývají využívány pro stanovení počtu obyvatel či výzkum sociální stratifikace jednotlivých měst, jejich národnostního složení, spektra vykonávaných řemesel atp., v posledních letech pak v našem prostředí také např. při výzkumu městského přistěhovalectví či genderové analýze městského obyvatelstva. Edice tohoto typu pramene je tak počinem velmi vítaným a hodným ocenění.

Brno patří v otázce pramenné základny v moravském i českém kontextu k výjimečným městům, neboť má písemnosti berní povahy dochované v relativně kompaktní řadě už od poloviny 14. století s jedinou výraznější časovou přerovou, která zhruba odpovídá období husitských válek. Nejstarší dochované rejstříky a knihy městské sbírky z let 1343–1365 se dočkaly fundovaného vydání už v 30. letech minulého století zásluhou Bedřicha Mendla. Díky úsilí Kateřiny Urbánkové a Veroniky Wihodové mají nyní zájemci k dispozici další část dochovaných pramenů, „berní rejstříky“ z let 1367, 1387, 1389 a 1432. Editorky svou snahu navázat na Mendlovu práci ostatně proklamují hned v úvodu. Z chronologického hlediska zůstává jedinou nezodpovězenou otázkou edice absence berní knihy a rejstříku obsahující zápisy z let 1362–1377 (Archiv města Brna, fond A 1/3 Archiv města Brna – Sběrka rukopisů a úředních knih, rkp. č. 15), z níž Mendl editoval pouze výňatek a která se z nejasných důvodů nestala součástí ani této edice navazující.

V úvodní stati autorky přibližují podobu a strukturu zápisů editovaných pramenů, nejvíce prostoru a důrazu je přitom věnováno paleografickému rozboru jednotlivých písařských rukou. Velmi stručná je naopak část zabývající se strukturou zápisů jednotlivých „berních rejstříků“, resp. mechanismem výběru městské sbírky, která je ovšem pro koncového uživatele tohoto typu edice poměrně zásadní. Zde tedy nezbyvá než kombinovat vlastní text předkládané edice se závěry, k nimž dospěl Bedřich Mendl a rovněž František Hoffmann v úvodu k edici rejstříků městské sbírky jihlavské z první poloviny 15. století. Také Hoffmannovu výzvu k používání přesnějšího pojmu „rejstříky městské sbírky“ oproti staršímu termínu „berní rejstříky“ autorky oslyšely hned v úvodu s poukazem na „jazykově-estetické důvody“ (s. 7).

Ve vlastním textu edice se vydavatelky snažily o co největší zachování podoby originálů (s přihlédnutím ke zvláštnostem jednotlivých editovaných rukopisů) za použití moderních a promyšlených edičních zásad, zohledňujících řadu škrtů a vpsků v originálech. Text edice je přehledný a umožňuje rychlou orientaci. Velmi cenný je rovněž propracovaný rejstřík jmenný a věcný, který tvoří nedílnou součást edice. Vizuální orientaci v prostoru města by jistě ulehčila přiložená mapa (nabízí se možnost využití místopisu vypracovaného O. Vičarem vztahujícího se k roku 1348). Celkově je možné předpokládat, že předložená

edice výrazně přispěje k využití cenných pramenů z brněnské minulosti.

MICHAELA MALANÍKOVÁ

Zemské desky krnovské. Svazek 1. 1403–1522, ed. Dalibor PRIX, Zemský archiv v Opavě, Opava 2008
420 s., ISBN 978-80-86388-60-1

Edice krnovských zemských desek z let 1403–1522 je po několika desetiletích prvním edičním počinem, který navazuje na systematickou práci editorů konce 19. a první poloviny 20. století, soustředěnou na zpřístupnění manuálů vzniklých činností českého dvorského soudu a zemských soudů na Moravě a ve Slezsku v pozdním středověku. Dalibor Prix edici připravil na okraji svého mnohaletého výzkumu dějin českého Slezska v pozdním středověku. V úvodní pasáži stručně nastínil vývoj krnovského zemského soudu na přelomu 14. a 15. století, diplomaticky a paleograficky popsal knihy jednotlivých krnovských zemských komorníků a připomněl starší pokusy o zpřístupnění materiálů ze slezského stavovského archivu. Samotná edice se rozpadá do dvou částí: první tvoří nejstarší dochovaný svazek krnovských zemských desek z let 1403–1522, druhou soubor 78 listin z let 1377–1523, vztahujících se k činnosti krnovského zemského soudu, přičemž tuto část autor opatřil hutným historickým komentářem.

Zásadní problém vydání krnovských zemských desek představuje ediční technika. Prix totiž proti duchu soudobých edičních přístupů jak samotné zemské desky, tak listiny zpřístupnil v podobě transliterovaného textu. Ten má jistě svůj smysl pro texty filologické povahy, pro české prostředí však zpravidla pouze u textů do roku 1400 a nikoli pro texty diplomatické povahy. Autorův odkaz na možné poznání úrovně vzdělanosti na Krnovsku v 15. a na počátku 16. století je sice lákavý, on sám však z transliterace žádné závěry nevyvodil. Pro pokračování celého projektu pak svou volbou postavil editory dalších svazků před téměř neřešitelný problém, zda mají pokračovat v jím užité podobě. Prixův modus je totiž pro badatele jen obtížně využitelný, neboť si při absenci interpunkce budou muset editovaný text sami jazykově, syntakticky i sémanticky interpretovat. Druhou možností je přistoupit k moderním edičním technikám, a odsoudit tak první svazek nové řady k disparátnosti. Nedostatkem Prixovy